

Josiah Kibira

«Misjonærsønnen» som ble kirkeleder

AV METTE BAGGE

Sist sommer gikk biskop Josiah Kibira av som president for LWF. Første søndag i advent gikk han av etter 20 år som biskop i det nordvestre bispedømmet i Tanzanias Lutherske Kirke. Han er ennå ikke 60 år gammel, men helsen tillater ikke lenger aktiv tjeneste. I flere år har han slitt med Parkinsons sykdom og sviktende syn. Han er nå nesten blind. En betydelig kirkemann er gått fra borde. Men trolig vil han fortsatt bety mye for kirken i Buhaya og for sin etterfølger der, Samson Mushemba.

Før jeg reiste fra Tanzania (des. 1981) hadde jeg en lengre samtale med biskop Kibira, som hadde vært min sjef i 8 år. Denne artikkelen bygger bl.a. på opplysninger og synspunkter han kom med i samtalen.

Langt oppe i det nordvestre hjørnet av Tanzania, vest for Victoriasjøen ligger Buhaya. En kunne fristes til å kalle det en avkrok av verden. Men fra dette lille området kommer to internasjonalt kjente personer: Kardinal Rugambwa, den første afrikanske kardinal, og Josiah Kibira, den første afrikanske president for Det Lutherske Verdensforbund.

Det var et spennende valg under LWFs generalforsamling i Dar es Salaam i 1977. Det var nok ikke fritt for at enkelte var skeptiske til tanken om en president fra «den tredje verden». Straks valget var over, kunngjorde Tanzanias radio resultatet. Det var jubel i landet, ikke minst i Buhaya. Da biskop Kibira kom hjem, ble han hyllet, ikke bare av lutheranere. Til og med en framstående muslim gratulerte ham offentlig med å være blitt «lutheranernes pave» som han uttrykte det! Valget var en hedersbevisning, ikke bare til Josiah Kibira, men til Buhaya, til Tanzania, ja til hele Afrika.

Men da domsprost Samson Mushemba gratulerte sin biskop ved en høytidelighet i Bukoba, framholdt han ikke først og fremst æren og glansen som nå lyste over Buhaya. Han minnet sin overordnede

alvorlig om det store ansvaret det er å være leder for en stor, kirkelig organisasjon i vår tid, med så mye både av åndelig og materiell nød og mye teologisk forvirring. «Det er et tyngende ansvar som nå er lagt på deg og vi skal være med å bære det i bønn». De ordene var en «hedersbevisning» som var den nye presidenten verdig.

«Misjonærsønnen»

Josiah Kibira ble født i 1925 i Kashenye, en liten landsby som ligger så langt nord i Tanzania som det går an å komme. Familiens kyr kunne like godt beite i Uganda som i Tanzania.

Folk fra Kashenye dro da også ofte til Uganda for å drive handel. De solgte for eksempel barktøy: bark av et spesielt tre som blir banket ut til det blir tynt og mykt som tøy. Denne handelen kom til å få betydning på en helt spesiell måte.

Ved århundreskiftet gikk tre venner ofte over til Uganda. Det var Ikate, Mpanda og Kibira. Det fortelles at de på en av turene tok inn i en hytte hvor de la merke til noe uvanlig: Kvinnen som satte fram maten for dem, sa alltid noen ord for seg selv før hun begynte å spise. De undret seg over dette, og spurte henne hva hun sa. Hun fortalte dem da om Jesus som hun trodde på. De tre mennene ble så grepet av det hun fortalte at de ba om å få høre mer og få lære hvordan de skulle be. Kvinnen underviste dem i Fader Vår, budene og Trosbekjennelsen. Av henne, og senere av andre ugandesiske kristne og engelske misjonærer, lærte de kristendommen å kjenne.

De tre mennene beholdt ikke den dyrebare kunnskapen for seg selv. Hjemme i Kiziba (det lille kongerike som Kashenye var en del av) ga de videre det de selv hadde fått. Snart var der en liten «menighet» som kom sammen til bønn hver søndag – selv før noen av dem var døpt. De holdt til i Kibiras hus. For å holde rede på den spesielle dagen knyttet de knuter på et tau hver dag. Når der var sju knuter, visste de at det var søndag. Som ved alle viktige begivenheter, ble det kalt sammen med tromming. Fremdeles brukes trommene som kirkeklokker i det meste av dette området.

Slik ble Kibira, Ikate og Mpanda, senere døpt Isaya, Sakaria og Abraham, de første protestantiske misjonærene i Kiziba. I andre deler av Buhaya var der andre som begynte å forkynne evangeliet på omtrent samme tid. Først senere kom der hvite misjonærer. Ettersom Tanganyika var tysk koloni, var det tyske lutheranere som da kom. Men fortsatt har de kristne i området et nært forhold til angli-

kanerne, som først lærte dem kristendommen å kjenne.

Josiah Kibira, sønn av Isaya, vokste altså opp i et kristent hjem. Han var «attpåklatten» i familien, og hans far døde da han var bare fire år gammel. Men moren var en sterk personlighet og en from kristen, og hjemmet var preget av levende kristendom. Hun var streng: «Å spise uten å be bordbønn var som å stjele» sier Kibira. Men hans respekt for henne har hele tiden vært mer preget av hengivenhet enn frykt. Det som gjorde mest inntrykk på gutten, var morens sang og bibellesning og hennes tillitsfulle bønner. Alt ble lagt fram for Gud i tillit og tro. Aftenandakten var en viktig begivenhet i familien hver dag.

Men Josiah vokste opp, og selvstendighetstrangen og nysgjerrigheten på livet meldte seg. Sytten år gammel kom han på gymnas på regjeringens skole, Nyakato. Han var gløgg og godt likt, og han var «head prefect» hele gymnastiden. Kristendommen var en selvfølge; han var kirkeeldste i skolemenigheten, ledet andakter og satt på første benk under gudstjenesten. Men bak i kulissene foretok gutten seg litt av hvert som verken rektor eller presten visste om. Kristendommen var blitt et tomt skall. Noen riktig storsynder i menneskelige øyne ble han aldri. Til det var respekten for moren for sterk. Men der var nok av «mindre» synder som førte til løgn og utflukter. For eksempel hadde han og kameraten gjemt unna et strykejern på rommet sitt. Skolens øverste elevtillitsmann sto der igjen og igjen og skjelte ut over elevene som hadde tatt eller somlet bort strykejern, skrivebøker og annet, mens han visste at tingene befant seg på hans eget rom.

Omvendelsen

Men så skjedde det noe. I 1939 var den Østafrikanske vekkelsen kommet til Buhaya fra nabolandene i vest. Denne vekkelsen ble en mektig bevegelse i store deler av Østafrika. Et av kjennetegnene var oppriktig syndserkjennelse og offentlig syndsbejelse. Mennesker ble grepet av Kristi kjærlighet og så seg selv som de virkelig var. Gamle synder måtte gjøres opp, de måtte be ikke bare Gud, men også mennesker om tilgivelse. I 1947 kom to av vekkelsesbrødrene til Nyakato skole og holdt møter i tre dager. Et av bibelordene slo ned i Josiah: «han er såret for våre overtredelser . . . ved hans sår har vi fått legedom» (Jes. 53,5). Jesus var *pint* for hans skyld. Han så for seg strykejernet, han mintest det ene og det andre; han hadde stjålet

en shilling fra sin mor til å kjøpe tennisball for; der var utroskap og løgner. Jesus var såret for hans skyld. En natt ba han: «Herre Jesus, kom inn i mitt hjerte». Og han visste at Herren kom.

Neste dag måtte den vellykkede og sikkert en smule selvbevisste gutten gå til rektor og bekjenne at han hadde stjålet fra skolen. Den engelske rektor Sham tok godt imot ham. Han ga ham sin egen lille andaktsbok i gave og ga ham tillatelse til å stå fram for guttene på morgensamlingen og komme med det han hadde på hjertet. Det var nok ikke lett for head prefect og kirkeeldste å bekjenne at det var han som hadde stjålet det han hadde beskyldt andre for å ha tatt.

Etterpå var det mange han skulle be om tilgivelse, aller først moren.

Vekkelsen i Østafrika, som så mange andre steder, har hatt en tendens til å bare regne livet etter vekkelsen som riktig kristenliv. Men for Kibira var det ikke egentlig motsetning mellom barndommens kristendom og vekkelseskristendommen. Det var et brudd i hans liv som nå ble helet. Omvendelsen førte ham tilbake til det varme, sterke gudsforholdet han kjente fra barndomshjemmet. Nå var han seg bevisst at han ville følge Jesus som hans foreldre hadde gjort det.

I begynnelsen syntes han sant å si ikke at det var så spennende. Men etter hvert som han leste i Bibelen og fikk vokse i tro og tillit, jo gladere ble han og jo mer rett og slett interessant syntes han at det ble. I kallet fra Gud fikk han utvikle sine evner og interesser, bruke hodet, nysgjerrighet og leselyst, lederegenskaper og taleevner. Sin stolthet og sitt temperament har han fått kjempe hardt med. Kjedeilig har det nok aldri vært.

Kall til tjeneste

Det var naturlig for ham å gå i kirkens tjeneste da han var ferdig med lærerskolen, selv om han var utdannet på regjeringskole. I 1950 begynte han å undervise på Kigarama lærerseminar. Knappe to år etterpå giftet han seg. Martha, som ble hans kone, gikk i 6. klasse på Kashasha pikeskole, den første pikeskolen i distriktet. Hun var kvikk og oppvakt, og flere av misjonærene prøvde å overtale Josiah til å vente så hun kunne få mer skolegang. Men med sine 26 år syntes han at han hadde vært ungkar lenge nok og trosset alle formaninger. Han hadde bedt Gud om å få en kristen pike han kunne gifte seg med, og her var hun.

sjonen på Zanzibar. Sultanen ble tvunget fra makten, og Zanzibar gikk i union med Tanganyika. Det nye Tanzania var et faktum.

Tiden var preget av en bevisstgjøring og en selvstendighetstrang som den svenske biskopen støttet helt og fullt. Han var selv kalt av bevisste, afrikanske ledere til den stillingen han hadde. Nå dukket tanken stadig opp hos ham: Burde ikke en afrikansk kirke ha en afrikansk biskop?

Kibira, som hadde tatt magistergraden i teologi i Boston, hadde fått tilbud om å fortsette studiene med henblikk på å ta doktorgraden. Men da kalte Sundkler ham hjem. Riktignok la professoren vekt på akademiske studier, men nå var der viktigere ting å tenke på. Det ble vedtatt å velge en «assisterende biskop» som kunne avlaste Sundkler og på den måten få en viss trening til å overta det fulle ansvaret. Sommeren 1964 ble Josiah Kibira valgt til denne stillingen. Den 20. september samme år ble han viet til biskop. Ved årsskiftet overtok han ledelsen av bispedømmet.

Siden 1964 har Josiah Kibira vært biskop og knapt hatt en dags ferie. Som leder for de kristne som lever i en brytningstid mellom gammelt og nytt og hvor der er gamle motsetninger og stridigheter, er det mye å gjøre. (Bispedømmet omfattet inntil 1979 ca. 100 000 kristne. Da ble det delt. Det nye Karagwe bispedømme i vest ledes av Paulo Mukuta.) I tillegg kommer hans internasjonale engasjement.

Kibira har gått i en streng skole både hos sin mor, hos tyske misjonærer og i Tyskland. Han ble også en streng herre med store krav til seg selv og andre. Han er nøye på formaliteter (kanskje en tysk arv?). Skal en klage over noe eller be om noe, må prosedyren være riktig. I blant har hans eget hissige temperament kommet i konflikt med formalitetene. Det har nok hendt ikke så få ganger at han har skremt folk til ikke lenger å gå over dørstokken til kontoret hans. Han vet det, og har åpenbart lidd under det. En gang sa han til en stor forsamling: «Kom og snakk med meg når det er noe. Jeg vet at mange er redde for sinnet mitt. Men blir jeg sint, så ikke gå, men vent litt til sinnet har lagt seg, så skal vi snakke om saken.» Et menneske som kjemper med seg selv, ber ikke forgiveves om Guds hjelp. I de siste årene har både hissigheten og formalismen avtatt.

Han kan virke autoritær med sin sterke personlighet, men er likevel demokratisk i ledelsen av bispedømmet. Det er synoderådet som bestemmer, ikke han. Mange ganger har han måttet se at de bestemte mot hans vilje. Han var for moderne i sine synspunkter. Men ofte har også hans innflytelse gjort seg gjeldende i viktige saker.

Selv ser han på bispeembedet mest som et ordningsspørsmål. Det letter også forholdet til de anglikanske og de ortodokse kirker. Men biskopens funksjon har noe av høvdingepreget over seg i det afrikanske samfunnet. Samfunnet har i seg selv vært autoritært. Kongemakten var sterk, selv da kongen var underlagt kolonimakten. Koloniherrerne stilte heller ikke for mange spørsmål før de ga ordre. Helt opp til våre dager har en vært vant til at den som er på toppen, hersker. Denne arven må nå brytes med demokratiske ideer. Det kan bli en merkelig blanding både i det tanzanianske samfunnet og i kirken, og en aner at brytningen går like inn i biskopens eget sinn. En adventssøndag da han prekte i domkirken om Jesu inntog i Jerusalem, sa han: «Da Jesus kom inn i Jerusalem, kom han ikke i noen Range Rover (biskopens egen bil); heller ikke på en høy, flott hest som kongene pleide når de ville vise sin makt. Nei, han kom på et esel, lavt nede så selv et barn kunne nå ham. Slik er Jesus.» Og slik skulle en biskop være, det vet han og det lengter han etter.

Som sjelesørger og teolog er han opptatt av de problemene som møter kirken i hverdagslivet, som ungdom og seksualmoral, uforsonlighet mellom kristne mennesker og bruken av kirketukt. Bispedømmet har en streng kirketuktspraksis, men så å si bare når det gjelder ekteskapsspørsmål. Inntil nylig ble en kristen som ikke har hatt orden i sitt ekteskapelige forhold ved sin død, ikke begravet som kristen. Denne praksisen er et av de spørsmålene biskopen har tatt opp igjen og igjen. Brukes kirketukten rett? Eller er den bare blitt en lovisk institusjon og dermed ukristelig? Han har ført en innbitt kamp mot loviskhet på den ene siden og slapphet på den andre. Intet må få stenge for Kristi frelsesverk, verken menneskelig «rettferdighet» eller likegyldighet og selviskhet.

Kibira var også formann for ELCTs teologiske kommisjon, hadde dermed også litt med presteskolen å gjøre og ansvar for utarbeidelsen av tekstrekker til kirkens bibelleseplan.

Økumenen

«I Norge ser mange en motsetning mellom evangelisk vekkelseskristendom og økumenisk engasjement,» sa jeg en gang til ham. «Hvordan kan du som en god gammeldags vekkelseskristen være med både i Det Lutherske Verdensforbund og Kirkenes Verdensråd?» Han smilte: «For meg er det ingen motsetning. Min økumeniske interesse har sin rot i vekkelsen. Husk at det var fra anglika-

nerne vi først fikk evangeliet. Og de som forkynte for oss den gangen på Nyakato skole da jeg ble omvendt, var også anglikanere. Vekkel-sen var økumenisk. Til og med enkelte katolikker var med. Det som bandt oss sammen, var vissheten om at Jesus hadde frelst oss og kjærligheten til ham.»

Smågrupper som kommer og bryter inn for å verve tilhengere til sine egne samfunn, er han lite begeistret for. Der er problemer med f.eks. pinsevenner og baptister som gjendøper katolikker og lutherske kristne. Men det er en selvfølge at Jesu disipler må søke sammen i enhet; de som tjener forsoningens Herre. Forsoningen med Gud ved Kristi blod må føre til kjærlighet og vilje til brorskap mellom de som er blitt forsonet.

Helt fra 1961 har bispedømmet (først som «Hayakirken», siden som del av ELCT) vært med i Kirkenes Verdensråd. Selv kom Kibira med allerede i New Dehli i 1961 og ble der valgt inn i Faith and Order, og der har han vært med siden.

Men er der ikke mye ubibelsk teologi i K.V.? Det sosiale engasjement er *ikke* ubibelsk, understreker Kibira. En kan jo bare lese de gamle profetene, eller tenke på Jesu eget liv. Det har nok vært sagt mye rart i K.V., det er ikke til å komme forbi. Men enhver har frihet til å si hva de vil, og så sier de det. Der er også rom for mer konservative krefter. Bl.a. har nordmennene gjort en stor innsats. Det er viktig, mener han, at folk med et solid teologisk fundament er med i debatten.

Når det gjelder støtte til frigjøringsbevegelser, mener han at denne er legitim. Det har aldri vært gitt våpen, bare til medisinsk og annen humanitær hjelp. Men en må prøve å passe på så hjelpen ikke blir misbrukt.

Mange kristne er på vakt når det gjelder vranglære. Men en praksis som strider klart mot Guds ord, som f.eks. apartheidpolitikken, er også vranglære, hevder Kibira. Han er en av de som mener at apartheid bør gjøres til et bekjennelsesspørsmål. Kirkens sosiale ansvar har i de senere årene fått den bredeste plassen innenfor de store økumeniske organisasjonene. Det kommer bl.a. av at det er så vanskelig å komme til enighet om lærespørsmål. Men om vi ikke kan lære det samme, kan vi i alle fall arbeide sammen.

Der er to syn på arbeidet for kristen enhet. Det ene er at vi bør arbeide for «reconciled diversity», dvs. at hvert samfunn beholder sin egenart men lever i «fredelig sameksistens» og et visst samarbeid med de andre. Kibira mener at det andre synet er det riktige, nemlig

«conciliary fellowship». Det innebærer en mer organisert enhet. Han mener at vi må arbeide mot en *synlig* enhet. Etter Jesu ord «. . . at de alle må være ett . . . for at verden skal tro» (Johs. 17,21). Men denne enheten kan ikke organiseres eller tvinges fram. Det fører bare til nye splittelser. Vi må arbeide og be for en sterk enhet mellom alle kristne, og prøve å nærme oss hverandre i samtaler og bønn. Der blir nok ingen synlig enhet i vårt århundre, kanskje aldri her på jorden. Likevel må det være vårt mål for det mellomkirkelige arbeidet.

Lutheraneren

Selv om biskop Kibira er aldri så økumenisk så *er* han lutheraner. Ikke fordi han vil idealisere Luther. Det er galt at kirken vår bærer hans navn, mener han, en kirke skal ikke ha navn etter noe menneske. Men lutherdommen har en umistelig skatt: læren om frelse ved tro alene. En gang sa han spøkefullt: «Når jeg tenker på det, kan jeg ikke forstå at ikke alle kristne er lutheranere.» Han er oppmerksom på faren ved å legge så sterk vekt på «nåden alene». Lutheranere blir lett overåndelige og dovne. Deres kristendom får ikke alltid de praktiske følger i dagliglivet som den skulle. Derfor må vi passe på. Likevel er denne læren noe vi ikke kan fire en eneste tomme på. «Jeg hadde jo ingen ting, absolutt ingen ting, å komme til Gud med da han tok imot meg. Hadde han krevd noe for å gi meg frelsen, hadde jeg vært fortapt. Og jeg har fortsatt ingen ting å komme med», sa han. Jeg spurte: «Men kan det ikke være noe i det at et menneske ved å prøve å holde seg til Guds vilje og ved Guds Ånds hjelp langsomt blir helliggjort og blir et bedre menneske på jorden?» «Not me!» svarte han kontant. «Hva skulle vi ha gjort om ikke Gud i sin uforståelige, grenseløse godhet tok imot oss slik som vi er for Jesu Kristi skyld?»

Forkynneren

Her hjemme er kanskje Josiah Kibira mest kjent for sine skarpe uttalelser i forbindelse med situasjonen i Sør-Afrika og for sin kritikk av kirkene i Vesten. Han legger ikke fingrene imellom når han mener noe. Nå har han for eksempel sett seg lei på bruken av ordet *misjon* – som om det skulle være noe som bare har retning *fra* Europa og Amerika *til* de såkalte hedningelandene i den «tredje verden» (Hvor-

for «tredje» forresten, er ikke hele verden Guds verden?» Hedenskapet finnes i mange former over hele jorden. Både de unge og de gamle kirker står i kampen mot ideer og levesett som er imot Bibels budskap. Vestens materialisme og ateistiske ideologier er like hedenske som f.eks. de tradisjonelle religionene i Afrika, ja i grunnen mer, for hedningene i Afrika vet i alle fall at Gud er til. Ingen afrikaner er ateist!

Men dette betyr ikke at vi skal stoppe å evangelisere. Vi må evangelisere *mer* både i de tradisjonelle misjonslandene og de tradisjonelle senderlandene. Det skulle ikke lenger være en urimelig tanke å sende misjonærer fra Afrika og Asia til «den gamle verden». (Det nordvestlige bispedømmet har også sendt to prester til Tyskland. De har arbeidet som menighetsprester og fått god kontakt med folk).

Misjon, det å nå ut til og inn til mennesker med det kristne budskapet, er Kirkens svar til Gud som elsker oss og sender oss. Derfor er det hele kirkens, altså alle kristnes ansvar, ikke en spesialavdeling for misjonsorganisasjoner.

Kibira er intellektuell, en pågående debattant (og iblant en hissig debattant) og en dyktig teolog. Men for den som har arbeidet under hans ledelse i det Nordvestre Bispedømmet av ELCT, er han først og fremst forkynner. Prekenene hans er gjennomarbeidete, mye lesning og arbeid ligger bak. Men først og fremst har teksten fått arbeide med ham. Det er spennende å høre ham preke. Der er ingen tilsløringer eller bortforklaringer, og han er ikke redd for å ta opp brennende problemer. Ofte er der overraskende poeng i prekenene. Alltid treffer de, de avslører på ny sannheter i teksten, slik som han selv er blitt avslørt av den. Tidligere skal prekenene hans i blant ha vært for intellektuelle for mange. I senere år er de blitt enklere og enklere. Han kjemper med det teologiske stoffet til han kan uttrykke det så klart og direkte at en analfabet gammel kone, en ungdom i slyngelalderen og en misjonær alle kan få utbytte av det. Ofte illustrerer han med småhistorier og bilder fra dagliglivet som afrikanske predikanter gjerne gjør på en spesiell måte.

Det er Jesus Kristus som Frelser og Herre det dreier seg om. Det er et livsviktig budskap og alle må få vite det. Og de som kjenner budskapet må oppleve sannheten av det igjen og igjen inn i den fjerreste avkrok av sjelen så de kan tjene ham i frihet og glede og være redskaper for hans kjærlighet.

Som misjonærer i Tanzania har vi ikke hatt «privilegier» i vanlig mening. Men ett «privilegium» har vi i Buhaya hatt: å få gå til en-

gelsk morgenmesse i bispegårdens kapell nesten hver onsdag der en vel forberedt biskop talte til sine medarbeidere.

Med målet for øye

I de senere år har biskop Kibira vært stadig mer plaget av sykdom. Det var altså Parkinsons. Det har tatt på kreftene, men han minsket ikke mye på arbeidsbyrden. Bare når legen ga utvetydige ordre, sa han nei til møter eller reiser.

Uhelbredelig sykdom virker så forskjellig på mennesker. Noen blir motløse, andre blir bitre. Men for noen fører sykdommen til en fordypelse av det åndelige livet. Kampen mot kroppens svakhet, en stigende bevissthet om at døden er virkelig og uunngåelig, synes å gi en innsikt og en – kan vi kalle det modenhet? – som vi friske ikke har.

Kibiras sykdom har ikke svekket ham som åndelig leder, men snarere styrket ham. Vi som har fått arbeide under ham, håpet så inderlig at han fortsatt skulle ha mange gode arbeidsår foran seg – både for sin egen og for kirkens skyld. Nå er en epoke forbi i Buhayas kirkehistorie.

Oppe i Kashenye, like ved grensen til Uganda, bor fremdeles Isaya Kibiras enke, hundre og noen år gammel. Hun har opplevd hele Buhayas kirkehistorie, fra hennes mann kom hjem fra Uganda med det forunderlige budskapet om Jesus, verdens frelser, til det har vokst fram en kirke med omkring 100 000 kristne, med sykehus, skoler og over 70 prester. Og hennes sønn, som hun oppdro i den kristne tro, ble Afrikas første president for en verdensomspennende kirkelig organisasjon. Mor og sønn, en leg og en lærd, har på hver sin måte fått være redskaper i Guds hånd.

LITTERATUR:

- Josiah Kibira: Fra en afrikansk kirke. Det Danske Misjonsselskap, 1961.
Bengt Sundkler: Bara Bukoba. Kyrka och miljö i Tanzania. Verbum, 1974.
Joseph Busse: Ung kirke i afrikansk drakt. Det Danske Misjonsselskap, 1967.
Lutheran World, LWF-information, nr. 28 og 29, -81.